

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

«Ի»-ի ԵՒ «Վ»-ի ՏԵԽՆԻԿԱՆ

Տարւոյս յունուար ամսից Թիֆլիսում սկսուեց հրատարակուել մի նոր ամսագիր «Արօր» անունով, որի մէջ պ. Ս. Մախասեանցը մի առաջարկ է անում՝ «Թողնել «ու»-ի հին գործածութեան ձևը, չհետևել «ւ»-ի նորամուտ գործածութեան ձևին, այլ երկուսի փոխարէն գործ դնել «վ» տառը անխտիր ամեն տեղ, բացի այն տեղերից, ուր «ւ» տառը անհրաժեշտ է ու և իւ հնչիւնը պահպանելու համար:

Այդ նոր ուղղագրութեամբ «ւ»-ը դրուում է «եվ», «տիւ»-ը դրուում է «տիվ», «տեսաւ»-ը «տեսավ», «բաւախան»-ը՝ «բաւախանվ» և այլն: Ուրեմն բառերի կազմութեան ձևը հիմնովին փոխուում է: Բայց դորա մասին չէ որ մենք ուզում ենք խօսել այստեղ: Մենք կկամենայինք ընթերցողի ու բանասէրի ուշադրութիւնը հրաւիրել մի հանգամանքի վրայ, որի մասին դուք էլ մտածել նոր ուղղագրութեան հեղինակը և որ, ըստ մեզ, պահատ էական նշանակութիւն չունի գրելու տեսակէտից:

Յայտնի է, որ ներկայ դարի դիտութեան նպատակն է մարդկային կենցաղավարութեան ամեն խոչընդոտները և առաւարները հարթել և դիւրացնել որքան կարելի է շատ. կեանքի ամեն ասպարէզներում այդ ուղղութիւնը գերիշխող դեր է ստանձնել. ֆիզիքական ոյժին և ձեռքի աշխատանքին փոխարինում է մեքենական աշխատանքը. այս բոլորը նորա համար, որպէսզի մարդկային յօրինուածքը, որ առանց այն էլ մեծ չափով մտաւոր և ֆիզիքական սպառում ունի, ինչքան կարելի է քիչ եռանդ, էներգիա վատնէ և աւելորդ աշխատանքների չափը կարճէ:

Դրութիւնն էլ ֆիզիքական աշխատանքների թուին է պատկանում և այն էլ բաւականին ոյժ սպառող աշխատանքի: Մեր

տառերի գրելու էւօլիցիան ինքնին արդէն ապացոյց է, որ ժողովուրդը հետգրեալէ աշխատել է թեթեացնել գրելու եղանակը, աւելորդ աշխատանքը կարճել և գրող մարդուն ազատել գրութեան տաժանակիր աշխատանք պահանջող ոճից ու ձևից: Երկաթագիրը, այնուհետև՝ աւելի հեշտ գրուող բոլորգիրը, ապա աւելի պարզ ձևը՝ նօտրգիրը, և ՚ի վերջոյ ժթ. դարում ամերիկեան գրութեան մետօդը, որի տարածման վրայ այնքան աշխատեց հանգ. բանասէր Մ. Միանսարեանցը, այս բոլորը միայն մի բան են՝ ապացուցանում, որ մարդկութիւնը աշխատել է դեռ հնում թեթեացնել մարմնի ֆիզիքական աշխատանքը և աւելի քիչ չարչարանքով ձեռք բերել ցանկացած գրեցիր:

Բայց մարդկութիւնը ի. դարում աւելի ևս առաջ գնաց այդ ասպարիզում. նա աշխատեց նոյն իսկ բոլորովին ազատել ձեռքը գրելու աշխատանքից և նորան տալ մեքենական գործունէութիւն, շատ փոքր մաս թողնելով ձեռքին, նեադերին և մկաններին: Այդ նպատակով հնարուեց սղաղրութիւնը, որ մարդ թէ արագ խօսողի գրածը կարողանայ արձանագրել և թէ միւլենոյն ժամանակ խնայէ մարդու մկանների ու շղերի շտապըրելուց առաջացրած լանախակի կծկումներն ու ցնցումները, որոնք վերջի վերջոյ իրանց ծանր ազդեցութիւնն են անում մարդու սրտի և ուղեղի վրայ:

Այս ուղղութեամբ են մտածում և գործում շատերը և աշխատում նորանոր դիւրութիւններ յարմարացնել թէ գրելու արհեստի և թէ նոյն իսկ տպագրութեան մէջ: Մինչև անգամ մտածողներ կան, որ տպած գիրն էլ որքան հնար է սղուի և այնքան ճապող տեղ չբռնէ, ինչպէս որ այժմ է, որով թեթեւութիւն լինի ինչպէս աչքի և ձեռքի, այնպէս էլ խնայողութիւն տպագրական ծախքերի համար: Պ. Ս. Լիսիցեանի նախածեղծութեամբ մենք պատրաստեցինք մինչև անգամ մի տեսակ նշան ա տառի փոխարէն, որ երեք անգամ պակաս տեղ բռնելով տպած թղթի վրայ և երեք անգամ էլ պակաս էներգիա պահանջելով գրելու ժամանակ՝ մեծ թեթեւութիւն պիտի պատճառէ շարունակ գրողներին և առնասարակ զիրք տպողներին: Այդ նշանը ուղղահայեաց մի գիծ է (1)՝ ա-ի երեքգր-

ծիկներէից մէկը, որ նոյնպէս իւր պատմութիւնն ունի: Այդ նշանով դրուածքի եօթերորդ մասը պակասում է, ինչպէս ցոյց է տալիս այս օրինակը.

Դրան աւագանին վճռել էր գահ բարձրացնել ոչ թէ ատելի Յազկերտի զաւակներից մէկին, այլ նորա հեռաւոր ազգականներից ընտրել թագաւոր:

Դրն լազնին վճռել էր գահ բարձրացնել ոչ թէ ատելի Յազկերտի զուկներից մէկին, այլ հեռաւոր իզգականներից ընտրել թագաւոր:

Մենք չենք ասում թէ այս նորածնութիւնը անշուշտ կ'ընդունուի ամեն զրազէտների կողմից, բայց, լիշատակելով այս հանգամանքը, ցանկացանք ընթերցողի ուշադրութիւնը հրաւիրել այն բանի վերայ, որ տեխնիքական յարմարութիւնները մեր զրազէտները թողել են վերջին պլանի վերայ և նորանոր դրժուարութիւններ են ստեղծում, փոխանակ միշտ դէպի թեթեւ, տանելին և պարզը առաջնորդելու:

Այժմ ասենք, թէ ինչու մենք գտնում ենք, որ Ս. Մալխասեանի առաջարկը մեր լիշաժ դրութեան հակապատկերն է ներկայացնում և փոխանակ պարզելու մեր դրութեան ձևը՝ աւելի դժուարացնում է այն:

Յայտնի է, որ մատնէրի ծայրերում գտնուում են նեարդալին մագածե թելեր, որոնց միջոցով և կից մկաններով կատարւում է ամեն մի շարժում զրելու ժամանակ. այդ շարժողութիւնները հաղորդւում են ուղեղին և ազդում են նաև սրտի վերայ. որքան շատ անգամ շարժուին մատները, այնքան աւելի շուտ են յոգնում նոքա: Ուրեմն ցանկալի է, որ այդ շարժումների թիւը որքան կարելի է քիչ լինի:

Յայտնի է նոյնպէս, որ և տառը գրելու համար մենք պէտք է երկու շարժում կատարենք, այն է՝ մի անգամ մէջտեղից ներքև հիմնական դիժ անցկացնենք և մի անգամ էլ ներքևից վերև՝ նորա շարունակութիւնը կազմող մագային գիծը գրենք. իսկ վ տառը գրելու համար մենք այդ երկու փոքրիկ գծիկների վե-

ըստ պէտքէ աւելացնենք դարձեալ երկու՝ և տառից ճիշտ երկու անգամ աւելի երկար գծեր*), մէկը վերեւից մինչև ներքև՝ հիմնական գիծ անցկացնելու և մի անգամ էլ ներքևից վերև՝ մաշաւոր գիծը գրելու: Ուրեմն և տառը գրելը երեք անգամ պակաս աշխատանք է պահանջում՝ քան Վ տառը գրելը: Եւ որովհետեւ զրոգածքի մէջ ամենից շատ զործածուող տառերից մէկը և տառն է, ապա ուրեմն Լ-ը վ-ի փոխելով՝ գրելու աշխատանքն էլ ըստ այնմ աւելանում է:

Մենք հաշուեցինք, որ 100 երեսանոց մի գրքի մէջ միջին թուով 4000 այնպիսի և կայ, որ, ըստ Մալխասեանի, վ-ի պէտք է փոխուի, ուրեմն 100 երես գրելիս այդ նոր եղանակով պէտք է 8000 աւելորդ կրկնագիծ (հիմնական և մաշաւոր) գրել, որ պահանջում է առնուադն 6 ժամ ժամանակ:

Ի՞նչ օգուտ պիտի ստանայ դրող մարդը Լ-ի տեղ վ գործածելուց՝ առ այժմ դեռ մուծն է այդ. իսկ բոլորովին պարզ է, որ նա այդ նորաթուի մետօդով ամեն մի 100 երես գրելու համար պիտի կորցնէ աւելորդ 6 ժամ ժամանակ և 8000 անգամ աւելի պիտի շարժուին նորա նետրուային հիւսուածներն ու մկանները, որ մարդկային էներգիայի միանգամայն աւելորդ կորուստ է:

Գիւտ տ. Բ. Ազաճեանց

*) և գրուում է մէջ տեղի երկու տողերի մէջ, իսկ վ-ի հիմնական գիծը ամբողջ 4 տողերի վերայ, և նորա մաշաւոր գիծը ներքև երկու տողի վրայ. ուրեմն վ տառը իւր հասակով ճիշտ երկու անգամ մեծ է և տառից: